

کریار و هەناردەى نەوتى هەريىمى کوردستان لە بەندەرى جەيهانەوه

04-04-2023

نووسەرەکان

مەحمود بابان

کورتە : هېڤى داتاكان لە كانوونى دووهمى 2018هوه تاوهكو شوباتى 2023، كۆى نەوتى هەناردەكراوى رۆژانه بۆ ئيسرائيل 2 مليۆن و 935 هەزار بەرميل بووه. لەكاتێكدا لەهەمان ماوهدا، كۆى نەوتى هەناردەكراوى هەريىمى كوردستان بۆ يۆنان 8 مليۆن و 409 هەزار بەرميل نەوتى رۆژانه بووه

هەولێر و بەغداد بەرەو رێککەوتن بۆ هەناردەکردنەوی نەوتی هەریمی کوردستان و کەرکووک لە بەندەری جەیهانەوه بۆ بازارەکانی جیهان، بەلام یەکیک لە پرسەکان کە هەندێک لە هیژە شیعەکان ئاماژەیان بۆ کرد و دەگوترێت لە دانوستاندنەکاندا باسکراوه، هەناردە نەوتی هەریمی کوردستان بۆ ئیسرائیل بووه، کە بەپێی داتاكان لە کانوونی دووهمی 2018هوه تاوهکو شوباتی 2023، کۆی نەوتی هەناردەکراوی رۆژانە بۆ ئیسرائیل 2 ملیۆن و 935 هەزار بەرمیل بووه. لەکاتیکیدا لەهەمان ماوهدا، کۆی نەوتی هەناردەکراوی هەریمی کوردستان بۆ یۆنان 8 ملیۆن و 409 هەزار بەرمیل نەوتی رۆژانە بووه.

بەم شێوەیەش لەو ماوهیەدا ولاتانی ئەورووپا بەرێژەی 76% کپاری نەوتی هەریمی کوردستان بوون، بەشیوەیەک بە پلەی یەکمە ئیتالیا بە رێژەی 34%، بەدوایدا بە پلەی دووهم یۆنان بەرێژەی 20% دێت. لەکاتیکیدا ئیسرائیل بەرێژەی 12% و چینیش بەرێژەی 7% بە پلەی سێهەم و چوارەم نەوتی هەریمی کوردستانی کپیه.

ئەمەش سەرەرای ئەو راستییە کە فرۆشتنی نەوت [لە رێگەی کۆمپانیا گەورەکانی بازگانی یواری وزە](#)ی وەک ترەفیگۆرا، گروپیی شیتۆل، گروپیی وزە میکروریا و پیتراکە دەکرێت، کە هەریمی کوردستان یاخود عێراق نەوتیان پێدەفرۆشێت و ئەو کۆمپانیایانە ئەو دیاری دەکەن کە دوایین وێستگەی نەوتی فرۆشراو چ ولاتێک دەبێت.

لەلایەکی دیکەوه، هەریمی کوردستان لە چارەکی چوارەمی 2013هوه دەستی بەهەناردەکردنی نەوت لە رێگەی بەندەری جەیهانەوه بۆ بازارەکانی جیهان کردووه، بەشیوەیەک کە بە 4 هەزار بەرمیل نەوتی رۆژانە دەستیپێکردووه. لە شوباتی 2023دا گەیشتوووه 456 هەزار بەرمیل نەوتی رۆژانە.

ئێستا، بەپێی زانیارییە بڵاوکراوەکانی نیۆ رێککەوتنەکە، هەولێر ئیدارە نەوتەکە خۆی دەدات و کۆمپانیای سۆمۆ کارەکانی بە بازارکردن و هەناردەکردنی بۆ بازارە جیهانییەکان لە ئەستۆ دەگرێت. لێرهەدا و بەپشتنەستن بە داتا فەرمییەکانی کپلەر و سامانە سرووشتییەکان و سۆمۆ لە یەکمە رۆژەوه هەناردە نەوتی هەریمی کوردستان و کەرکووک لە بەندەری جەیهان بۆ بازارەکانی جیهان دەخەینەرۆو و فۆکەسی سەرەکیشت لەسەر کپارانی نەوتی هەریمی کوردستان لە کانوونی دووهمی 2018هوه تاوهکو شوباتی 2023 دەبێت.

هەناردەکردنی نەوتی هەریمی کوردستان و کەرکووک لە بەندەری جەیهانەوه

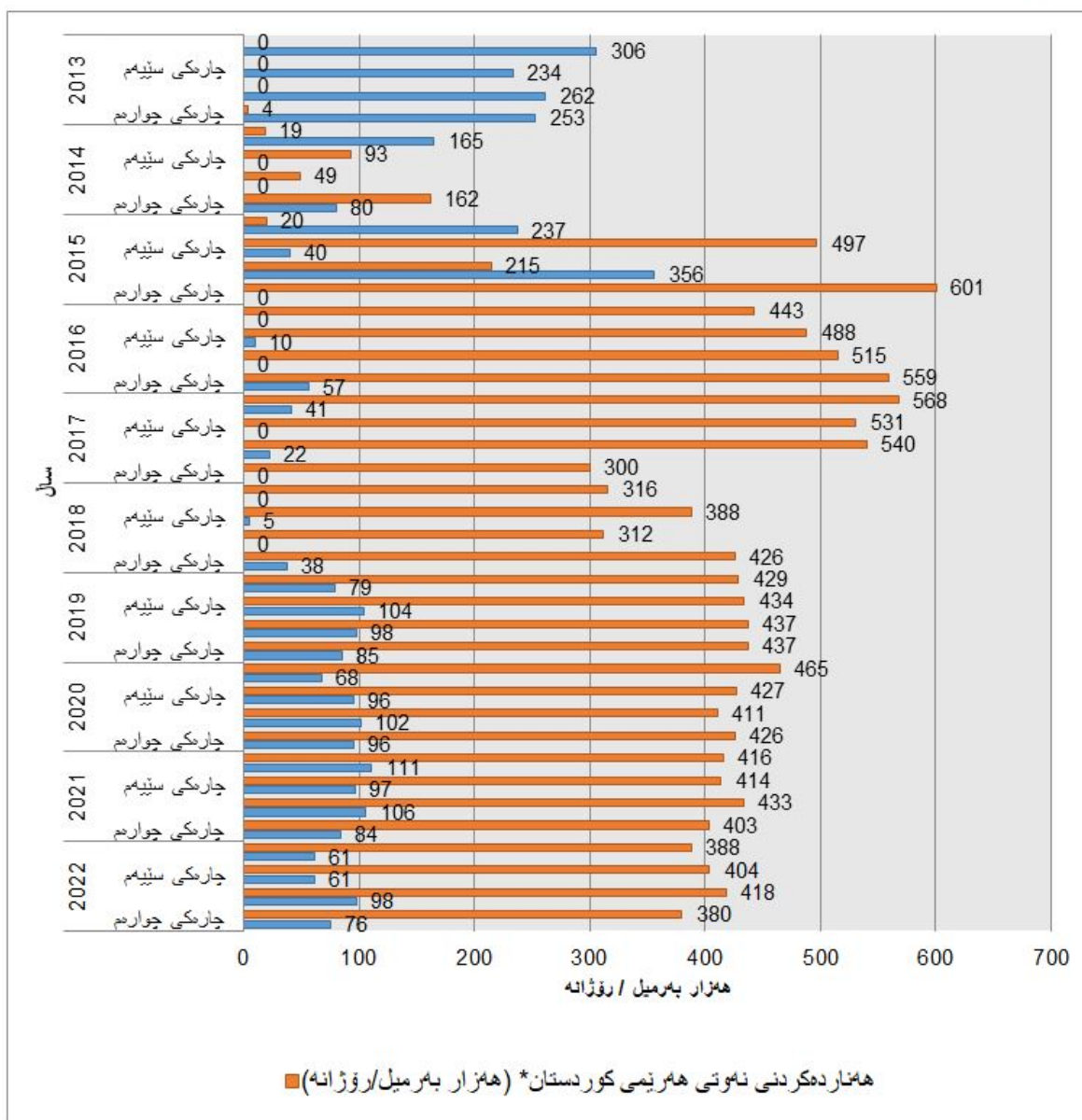
بۆری عێراق - تورکیا، کە لەسالی 1973هوه دروستکراوه، لە ماوهی نیوان 2013 تانیستا نەوتی هەریمی کوردستان گواستوووهتەوه بۆ بازارەکانی جەیهان و، هاوشانی ئەوەش نەوتی کەرکووکی گواستوووهتەوه.

هەریمی کوردستان لە چارەکی چوارەمی 2013هوه هەناردە نەوتی رۆژانە بۆ بازارەکانی جیهان تەنیا 4 هەزار بەرمیل بووه، بەلام پێش راگرتنی هەناردەکردنی نەوت لەمانگی شوباتی 2023دا 456 هەزار بەرمیلی رۆژانە بووه.

لەماوهی پینچ سالی رابردوودا، بەرزترین رێژەی هەناردەکردنی نەوت لە چارەکی چوارەمی 2015دا بووه، کە رۆژانە گەیشتوووه 601 هەزار بەرمیل. بەپێچەوانەی نەوتی هەریمی کوردستانەوه، نەوتی کەرکووک لەسەرەتادا لە سەرۆو 300 هەزار بەرمیل نەوتی لە رێگەی بەندەری جەیهانەوه هەناردە دەکرا، بەلام لەچارەکی چوارەمی 2022دا کەمبووهتەوه بۆ 76 هەزار بەرمیل نەوت لە رۆژیکدا، وەکو لە گرافیکی یەکمەدا هاتوووه.

ئێستا، کە هەولێر و بەغدا لە دانوستاندن بۆ دووبارە دەستیپێکردنەوی هەناردەکردنەوی نەوت لە بەندەری جەیهانەوه، نزیکەی 10 رۆژ هەناردەکردن راگیراوه، چاوپروان دەکرێت لەکاتێرەکانی داهاوویدا دووبارە رێککەونەوه لەسەر دەستکردنەوه بە هەناردەکردنەوی 500 هەزار بەرمیل نەوتی رۆژانە بەشیوازیکی نوێ، کە سۆمۆ لە بازارەکاندا مامەلەی دەکات!

گرافیک 1: ھەناردەى نەوتى ھەرىمى كوردستان و نەوتى كەركوك لە بەندەرى جەھان 2013 بۆ 2022

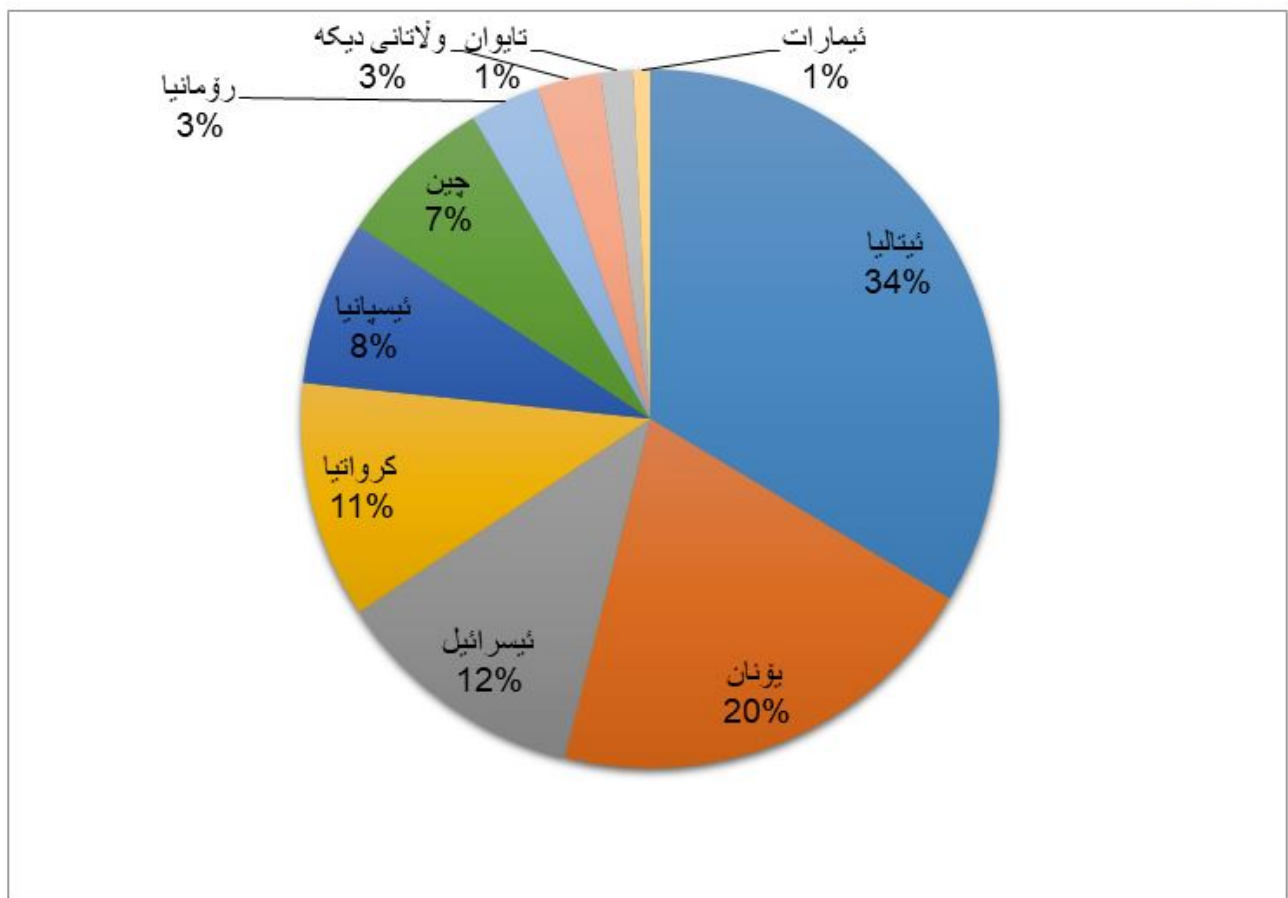

سەرچاوه: وەزارەتى سامانە سەرووشتىيەكان، داتاي كراوه سۆمۆ، ميس

كړپارى نەوتى ھەرىمى كوردستان لە كانوونى دووھەمى 2018 ھوہ بۆ شوباتى 2023

بەپێى داتا كۆكراوھەكان، وڵاتانى بەكێتى ئەورووپا لەنۆيشيان دا ھەريەكە لە ئىتالىا، یۆنان، كرواتيا، ئيسپانيا و رۇمانيا لە رێزبەندى سەرھوہى كړپارانى نەوتى ھەرىمى كوردستان وەكو لە گرافيكى يەكەمدا ھاتووه. گرافيك 2: رێزبەندى وڵاتانى كړپارى نەوتى ھەرىمى كوردستان لە كانوونى دووھەمى 2018 بۆ شوباتى 2023.

گرافیک 2: ریزبەندی ولاتانی کپیری نەوتی هەریمی کوردستان لە کانونی دووهمی 2018 بۆ شوباتی 2023.

سەرچاوە: پلەر، ميس.

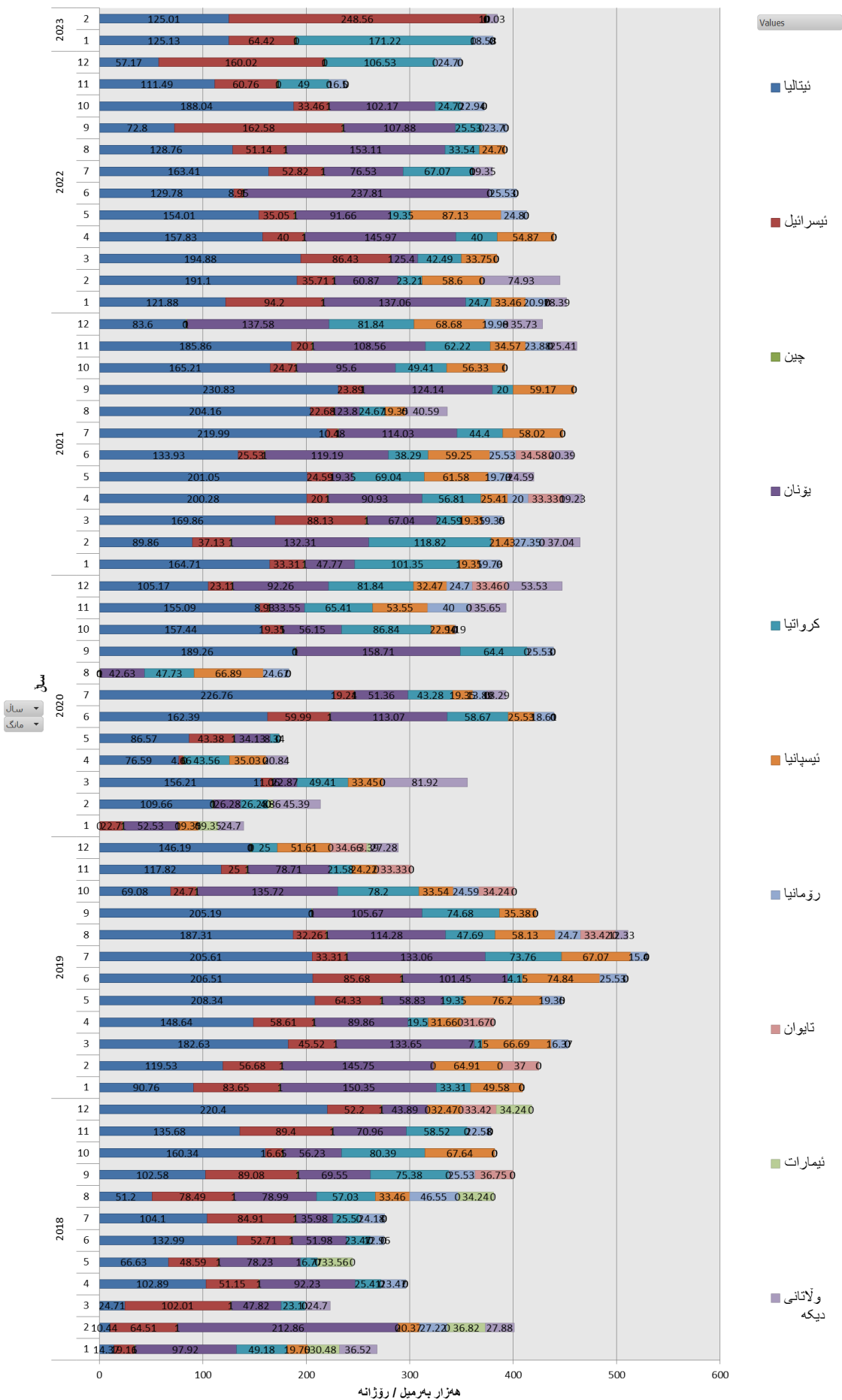
سەرچاوە: پلەر، ميس

هەروەها، بەپێی داتاكانی كپلەر و ميس لەبارەى ئەو ولاتانەى مانگانە نەوتی هەریمی کوردستانیان کپیوه، لە شوباتی ئەمسالدا ئیسرائیل بە پلەى یەكەم دیت بە 248.6 هەزار بەرمیل، ئیتالیا بە پلەى دووهم بە 125 هەزار بەرمیل، چین بە 73.2 هەزار بەرمیل نەوتی رۆژانە بە پلەى سێیەم دیت. لەكاتێكدا لە کانونی دووهمی 2023دا، کرواتیا بە کپینی 171.2 هەزار بەرمیل بە پلەى یەكەم، ئیتالیا بە کپینی 125 هەزار بە پلەى دووهم و ئیسرائیل بە پلەى سێیەم دیت بە کپینی 64.4 هەزار بەرمیل نەوتی رۆژانە.

لەلایەكى دیکەوه، بەتێكرا لە 2022دا ئیتالیا بە 139 هەزار بەرمیل نەوتی رۆژانە، یونان بە 94.9 هەزار بەرمیل و ئیسرائیل بە 68.4 هەزار بەرمیل نەوتی رۆژانە، بە پلەى یەكەم، دووهم و سێیەم دین.

هەروەها، لەسالی 2021دا بەتێكرا ئیتالیا بە 170 هەزار بەرمیل نەوتی رۆژانە، یونان بە 90 هەزار بەرمیل نەوت، کرواتیا بە 57.6 هەزار بەرمیل نەوت و ئیسپانیا بە 41.9 هەزار بەرمیل نەوتی رۆژانە، بە پلەكانی یەكەم تاوهكو چوارەم دین.

لەبارەى تەواوی داتاكان بۆ ئەو ولاتانەى نەوتی هەریمی کوردستانیان لە مانگی یەکی 2018وه تاوهكو شوبات ئەمسال کپیوه. بڕوانە گرافیکی خوارهوه. نیشاندهری کپیارانی نەوتی هەریمی کوردستان لە ماوهی پینچ سالی رابردودا

کۆتایی

پاڤەندبوون بەم شێوازە نوێیە بەرپۆڤەبردنی نەوتی ھەریمی کوردستان دوو لێکەوتە ی دەبێت، یەكەمیان لەرووی ئابوورییەو داھاتی کۆمپانیا نەوتییەکان و بگرە ھەریمی کوردستان زیاتر دەکات، بەھۆی ئەمانی ئەو جیاوازییە لە نرخە نەوتی ھەریمی کوردستان و نرخە جیھانییەکان ھەبوو.

دووھەمیان، لێکەوتە سیاسییەکەیتە لەسەر ھەریمی کوردستان بە رادەستکردنی بە سۆمۆ بۆ بازارکردن و فرۆشتنی نەوت، ئەگەر بەرپۆڤەبردنی کۆی پرۆسەکانی دیکە ی پەیوەست بە پێشەسازی نەوت نەبێتەو بەغدا، بەتایبەتیش گریبەستی کێلگە نەوتییەکان و تۆمارکردنی کۆمپانیا نەوتییەکان.

ھەرۆھە، لەوانەشە ھەناردەکردنەوێ نەوت لەرێگە ی بەندەری جەھان بۆ لەمەودوا گۆرانیکاری بەسەردا بێت بۆ نموونە برێ ھەناردەکردنی نەوتی کەرکووک زیاتر بکریت و برێ ھەریمی کوردستان کەمبکریتەو، ئەگەر بەغدا یاخود سۆمۆ کۆنترۆلی پرۆسە ی ھەناردەکردن بەتەواوی بگریتە دەست.

ھەرۆھە، خاڵێکی دیکەش کە بەپێی زانیارییەکان لە رێکەوتنەکەو گرنگە ئاماژە ی بۆ بکەین گرەنتی جێبەجێکردنی نۆڤەپۆکی رێکەوتنەکە یە لە رۆژانی دوا ی رێکەوتن و داھاتوودا وەک ئەوێ ھاتوو، چونکە گۆرانیکارییەکان خێرا روودەدات لە عێراق، لەسەرۆو ھەموویانەو ئەگەر سۆمۆ نەوتەکە ھەناردە بکات و کپاری بۆ بدۆزێتەو و نەوتەکە ھەناردە بکات، چ گەرەنتییەک ھەبە کە پارەکە بخاتە سەر ئەو ھەژمارە بانکییە ی ھەریمی کوردستان دەسەڵاتی بەسەردا ھەبە؟ کە ئەم گەرەنتییەش یەکیک لە پرسە سەرەکییەکان و درێژەدان بە کۆبوونەوکان بۆ گەشتنە رێکەوتن.

لەکۆتاییدا، قۆناخی دوا ی پرپارەکە ی دادگا ICC و رێکەوتنی ھەولێر و بەغدا گۆرانیکاری لەو کۆمپانیا و بازگانانە دەکات کە نەوتی ھەریمی کوردستانیان دەکری. ئەمە سەرەپای گۆرانیکاری لەرێزبەندی وڵاتانیشت کە نەوتی ھەریمی کوردستان دەکری وەک لە گرافیکی دووھەمدا ھاتوو، ئەویش بەھۆی ئەوێ چیدیکە نەوتی ھەریمی کوردستان بەو جیاوازییە زۆرە ی نەوتی عێراق و برێنت نافروشرێت و کۆمپانیا بازگانییەکانی کپینی نەوت لە بەندەری جەھان ناتوانن جیاوازییەکانی نیوان ھەولێر و بەغداد لەسەر ئەم پرسە بقۆزنەو، ئەگەر رێکەوتنەکان بکەوێتە بوا ی جێبەجێکردنەو! ھەرۆکو چۆن دەبێت ئەوێش لەبەرچاوبگرین کە مەنتیقی ھێز و بالادەستی ھێز حکومدەکات، نەوێکو رێکەوتنەکان لە جەھان، بەتایبەتیش لە رۆژھەڵاتی نیوہرپاست کە بە قۆناخی داڕشتنەو و بنیاتنانەوێ پەپوھندییەکاندا گۆزەر دەکات.